

Resultaten enquête Omgevingsvisie Zaansstad

Onderzoek & Statistiek Zaanstad, juni 2022

Inleiding

De gemeente Zaanstad werkt momenteel aan de Omgevingsvisie Zaanstad 2040, de ruimtelijke visie op de toekomst van Zaanstad. Met deze visie wordt richting gegeven aan de ruimtelijke koers van de stad, de ingrepen en de investeringen die moeten gaan bijdragen aan de opgaven waar Zaanstad de komende jaren voor staat. Het gaat in de Omgevingsvisie daarbij met name om de ruimtelijk/fysieke kanten van de verschillende opgaven.

Voor de Omgevingsvisie organiseerde de gemeente tussen april en juni een serie consultatiebijeenkomsten. Eén van middelen die in die periode is ingezet is de raadpleging van inwoners van Zaanstad via een online-enquête over vraagstukken (dilemma's) die bij het opstellen van de Omgevingsvisie opkomen. Welke voorkeuren heeft men voor de inrichting van de leefomgeving? Kent men de Omgevingsvisie? Hoe belangrijk of onbelangrijk vindt men bepaalde aspecten van de leefomgeving? Welke keuze maakt men met betrekking tot vijf dilemma's voor de (toekomstige) leefomgeving en hoe zou men willen meedoen / meedenken?

Zaanpanel / overig online

Onderzoek & Statistiek Zaanstad is gevraagd een enquête uit te zetten onder het Zaanpanel, het vaste online burgerpanel van de gemeente Zaanstad en onder andere inwoners van Zaanstad via een algemene oproep op social media van de gemeente.

De enquête heeft van 19 mei tot 7 juni jl. online gestaan. Na één herinnering hebben ruim 1.500 Zaanpannelleden en bijna 500 inwoners van Zaanstad via de oproep op social-media de enquête ingevuld. In totaal waren er 2.015 respondenten.

leeswijzer

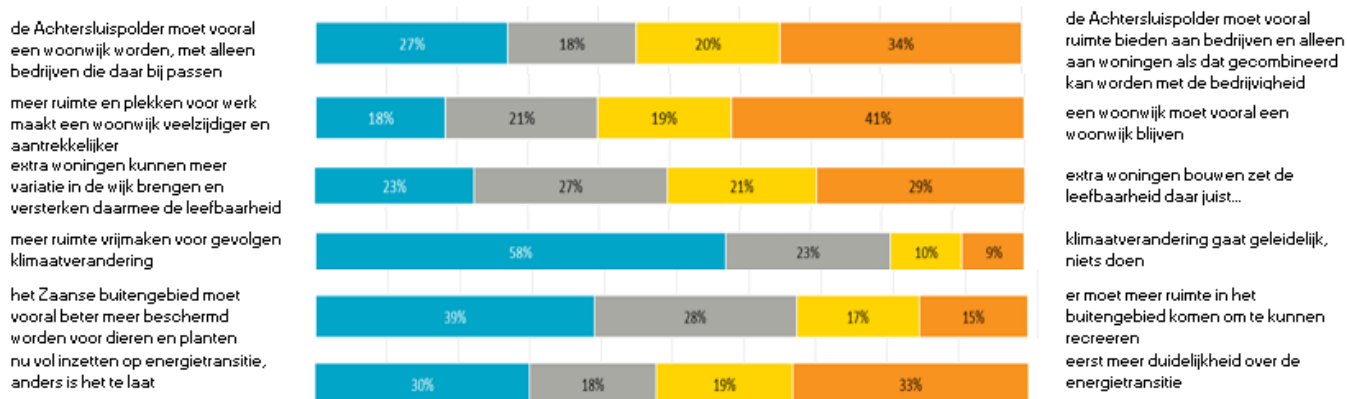
Deze rapportage bevat de volgende onderdelen:

1. Samenvatting resultaten
2. Samenstelling respons
3. Resultaten
  - bekendheid Omgevingsvisie
  - belangrijke thema's leefomgeving
  - dilemma's
  - stellingen toekomst Zaanstad
  - wie is verantwoordelijk voor verduurzaming
  - hoe wordt men het liefst op de hoogte gehouden?
  - meedoen met totstandkoming ruimtelijk beleid?
  - wat is het meest veranderd in Zaanstad in 2040?

Bijlage I.   Inhoud vragenlijst
Bijlage II.   Toelichting weging

1. Samenvatting

- Meer dan de helft van de respondenten is bekend met de Omgevingsvisie: 44% had weleens wat over de Omgevingsvisie gelezen, 14% was al redelijk goed op de hoogte. In totaal 42% wist (nog) niets van de Omgevingsvisie af.
- Het merendeel van de vijftien voorgelegde thema's over de toekomst van Zaanstad vindt men (heel) belangrijk. Koplopers zijn een schone en veilige leefomgeving en een gezonde leefomgeving. Daarna volgen thema's als passende woningen, goede bereikbaarheid voor fiets en OV, gelijke kansen voor kinderen, ruimte voor natuur en biodiversiteit, voorkomen van wateroverlast en voldoende ruimte om te recreëren, etc.. De meningen zijn wat meer verdeeld bij thema's als de betekenis van de Zaan voor Zaanstad, een aantrekkelijk stadscentrum in Zaandam, goede bereikbaarheid voor auto's en ruimte voor ontmoeting en contact in de buurt.
- Er is doorgevraagd naar welke thema's men nu het meest belangrijk voor de toekomst van Zaanstad vindt. Onderstaande top drie komt daarbij naar voren:
  - genoeg passende woningen voor iedereen (58%);
  - een schone en veilige leefomgeving (56%) en;
  - een gezonde leefomgeving (53%).
- Hoe kijken bewoners van Zaanstad tegen een aantal dilemma's uit de Omgevingsvisie aan? Men kon steeds kiezen uit vier antwoordmogelijkheden: hoe dichterbij het aan te vinken rondje bij een optie staat, hoe meer men met die optie eens is en hoe minder met de andere. In de onderstaande figuur staan de keuzen van de respondenten op de dilemma's samengevat.

figuur 1. Samenvatting dilemma's

- Stellingen: Het merendeel (79%) van de respondenten beaamt de stelling dat 'verminderen van sociale achterstanden in kwetsbare wijken goed is voor de toekomst van de hele stad'. Tweederde (68%) heeft liever 'meer woonruimte dan bedrijven'. Het merendeel (59%) is het ook eens met het alleen bijbouwen van woningen als het de kwaliteit van de stad vergroot. Over zorgen over klimaatverandering en voldoende ruimte, groen en speekplekken in plaats van voor de auto zijn de meningen meer verdeeld.
- 83% van de respondenten vindt dat de lokale overheid een verantwoordelijke rol in de verduurzaming heeft. Dit percentage is hoger dan in 2018 toen dezelfde vraag gesteld aan het Zaanpanel is gesteld. Toen was het 75%. Bij alle andere 'actoren' is er juist een afname te zien. Bij de categorie 'anders' wordt vrijwel overal genoemd dat deze opgaven voor iedereen geldt.
- Bijna zes op de tien inwoners willen op de een of andere manier betrokken zijn bij het ruimtelijk beleid (mening geven, adviseren, meebepalen). Eenderde van deze groep vindt het voldoende als zij op de hoogte worden gehouden van het ruimtelijk beleid en 10% laat dit helemaal aan de gemeente over.

- Bij de beantwoording op de vraag hoe men zich voorstelt dat Zaanstad er in 2040 uit zou zien, zijn er relatief veel deelnemers die *minder auto's*, een *duurzame stad*, *veel groen*, etc. wensen. Tegelijkertijd bestaat er angst voor *onbereikbaarheid of onbetaalbaarheid*, een sterk *wantrouwen* jegens de competenties van de (lokale) overheid en een overall *negatieve* inschatting van de toekomst. Verder heerst een sterk gevoel dat de identiteit van de Zaanse kant onder druk zal komen te staan, met name door opslokking van de stad Zaanstad richting de kleinere dorpskernen.

2. Samenstelling respons

In totaal 1.500 Zaanpanelliden hebben de enquête ingevuld en bijna 500 inwoners van Zaanstad via de oproep op social-media. In totaal waren er 2.015 respondenten.

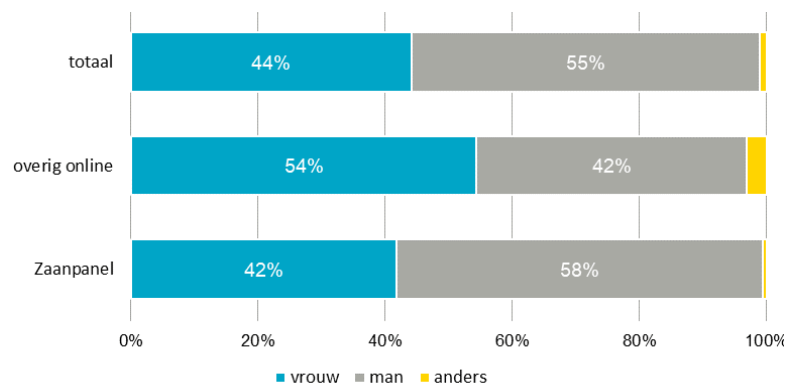
Voor het Zaanpanel is dit aantal (na een herinnering) zoals te verwachten is. Rond de 2.900 panelliden hebben een uitnodiging voor de enquête over de Omgevingsvisie ontvangen. De respons komt daarmee op 52%.

Om ook andere inwoners van Zaanstad de mogelijkheid te bieden mee te denken, is er een oproep op social media gedaan. Men kon via een link naar de enquête over de Omgevingsvisie gaan. Wat dit aan respondenten oplevert, is van te voren moeilijk in te schatten, maar 500 respondenten is een waardevol resultaat.

Voorafgaand op de analyse wordt ingezoomd op enkele achtergrondkenmerken van het Zaanpanel en de respondenten van de social media-oproep.

man/vrouw-verdeling

In Zaanstad is de werkelijke man/vrouw-verdeling onder inwoners van 18 tot 80 jaar gelijk verdeeld. Het Zaanpanel telt relatief meer mannen (58%). Onder de social media-respondenten (overig online) is dit juist omgekeerd en zijn er meer vrouwen (54%). In deze groep heeft 4% de categorie 'anders' aangevinkt.

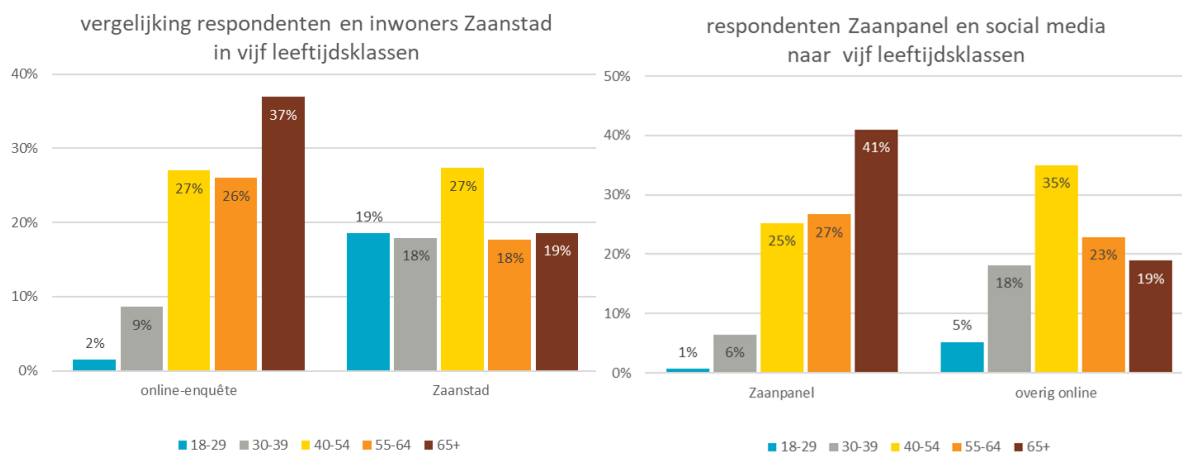

figuur 2 Respondenten naar gender-id

leeftijdverdeling

Ook wat betreft de leeftijdsverdeling wijken Zaanpanel en social media-respondenten af van de werkelijke verdeling van Zaanstad. In de linkerdeel van figuur 3 op de volgende bladzijde wordt de leeftijdsverdeling het totaal aantal respondenten op de enquête vergeleken met de leeftijdsverdeling van inwoners van Zaanstad (van 18 tot 80 jaar). Onder het totaal aantal respondenten zijn er duidelijk meer oudere inwoners en minder jongeren.

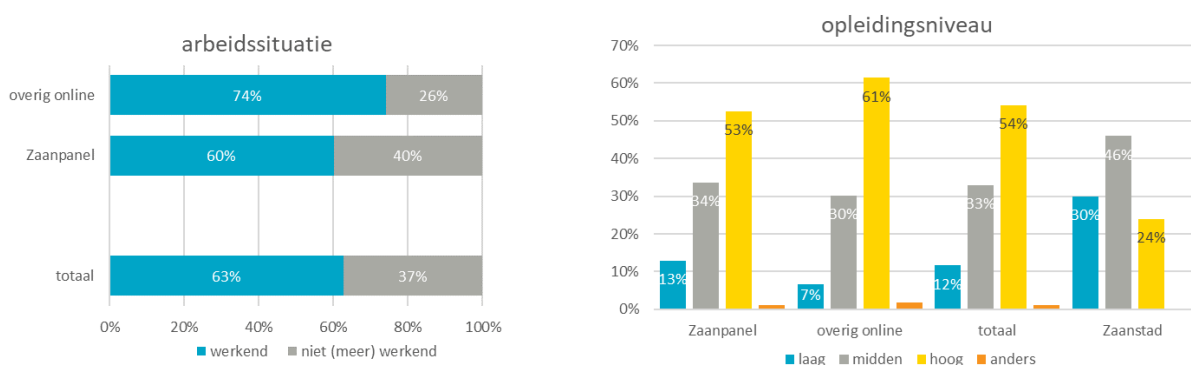
Uitgesplitst naar Zaanpanel en overig online (rechter figuur 3) blijkt dat het Zaanpanel vooral een hoger aandeel 65+ kent. Onder de social media-respondenten zijn de eerste drie leeftijdsgroepen (18-29, 30-39 en 40-54) sterker vertegenwoordigd. Via de social media worden met andere woorden duidelijk meer jongere inwoners bereikt.

figuur 3. Respondenten naar leeftijdsklassen

vaker hoog opgeleid

In het Zaanpanel is het aandeel niet-(meer)werkenden in het Zaanpanel hoger dan onder de social-media respondenten. Dit is een logisch gevolg van de oververtegenwoordiging van de 65-plussers. Het opleidingsniveau onder de respondenten op deze enquête veel hoger dan gemiddeld in Zaanstad, vooral het aandeel laagopgeleiden¹ is onder de respondenten van deze enquête ondervertegenwoordigd. Onder de social media-respondenten is het aandeel hoger opgeleiden nog hoger dan bij het Zaanpanel.

figuur 4. Respondenten naar arbeidssituatie en opleidingsniveau

weging naar leeftijd en geslacht

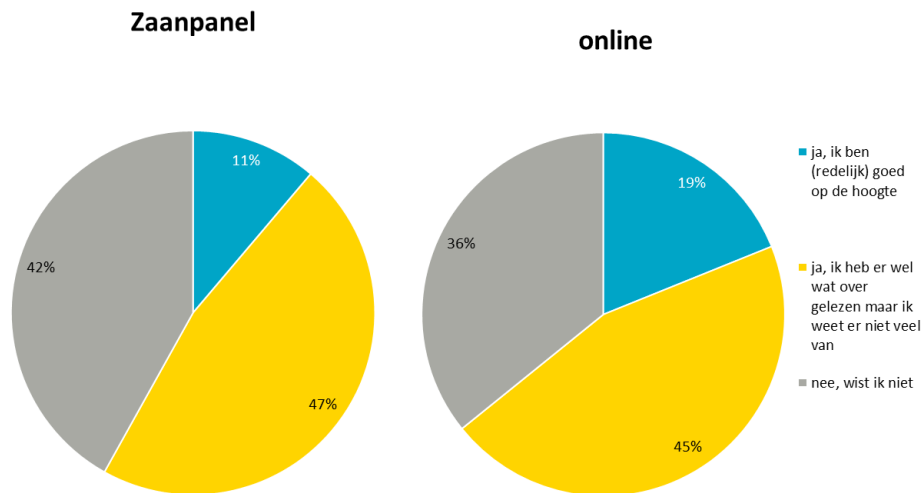
Omdat de respondenten op deze enquête géén goede afspiegeling van de Zaanse bevolking vormen, zijn de resultaten gewogen voor leeftijd en geslacht (zie Bijlage II voor nadere toelichting). Toch moeten de resultaten nog steeds als indicatief worden gezien: de respondenten zijn doorgaans namelijk meestal meer-betrokken bewoners dan gemiddeld. Desalniettemin levert het voor de verdere totstandkoming van de Omgevingsvisie waardevolle informatie van een betrokken groep inwoners.

¹ Met laagopgeleiden of lager opgeleiden wordt in deze rapportage de groep inwoners bedoeld die heeft aangegeven géén startkwalificatie te hebben. Een startkwalificatie is een diploma havo, vwo, mbo niveau 2 of hoger. Bron: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerplicht/leerplicht-en-kwalificatieplicht>

3. Resultaten enquête

zes op de tien respondenten zijn bekend met de Omgevingsvisie

De openingsvraag van de enquête was of men al wist dat de gemeente Zaanstad aan de Omgevingsvisie werkt. Meer dan de helft van de respondenten had weleens wat over de Omgevingsvisie gelezen of was er al redelijk goed van op de hoogte (58% Zaanpanel; 64% overig online), zie figuur 5.

figuur 5 Bekendheid met de Omgevingsvisie?

Ongeveer een of de vijf respondenten uit de overig online-groep is (redelijk) goed op de hoogte, van de Zaanpanelleden gaat het om (11%). Het aandeel respondenten dat weleens wat over de Omgevingsvisie heeft gelezen, maar het fijne er niet van weet is duidelijk groter: 47% Zaanpanel en 45% overig online. Het aandeel respondenten dat (nog) niets van de Omgevingsvisie afweet is met 42% (Zaanpanel) en 36% overig online nog vrij hoog te noemen. Ouderen zijn beter op de hoogte dan respondenten tot 50 jaar. Van de respondenten tot 50 jaar geeft de helft aan dat zij nog niet van de Omgevingsvisie hebben gehoord, onder 65+ers is dat ongeveer 1/3^e.

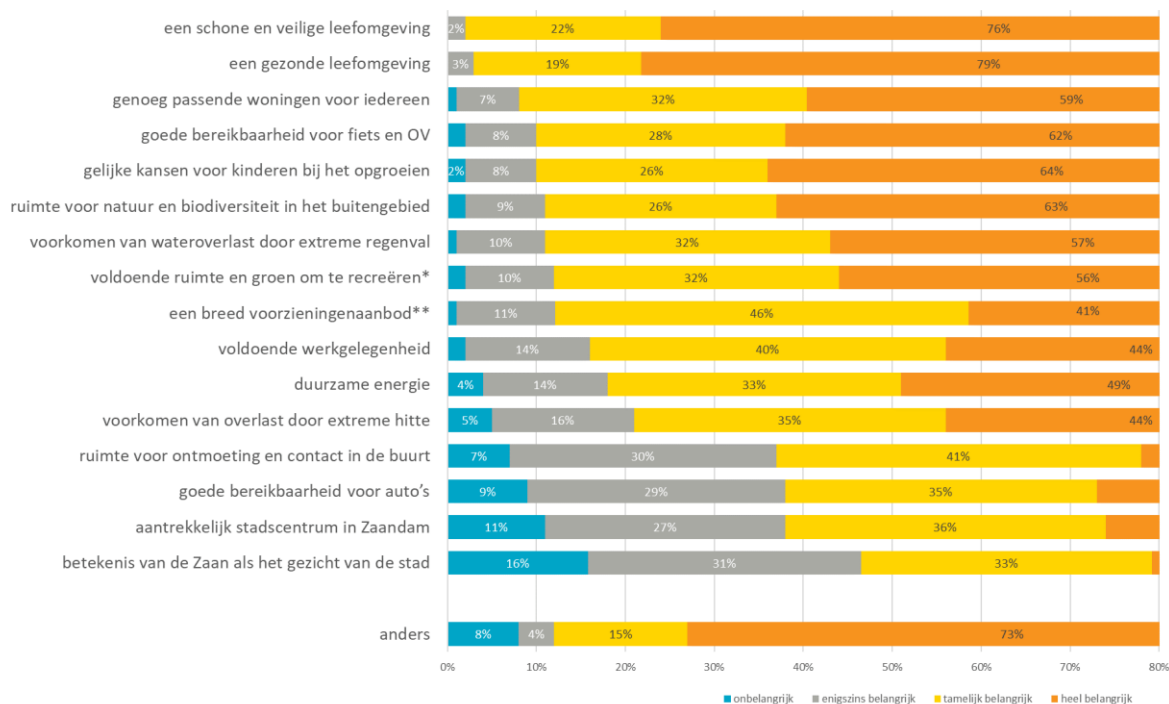
schone en veilige leefomgeving, gezonde leefomgeving allerbelangrijkste thema's

In de Zaanse Omgevingsvisie komt een aantal thema's² over de leefomgeving aan de orde. In welke mate vindt men deze thema's voor de toekomst van Zaanstad belangrijk of onbelangrijk? De thema's in figuur 6 (volgende bladzijde) zijn geordend van (heel) belangrijk tot (heel) onbelangrijk.

Het merendeel van thema's vindt men (heel) belangrijk voor de toekomst van Zaanstad. Koplopers zijn een schone en veilige leefomgeving en een gezonde leefomgeving. Ruim driekwart van de respondenten vindt deze heel belangrijk. Op de voet gevolgd door andere thema's als passende woningen, goede bereikbaarheid voor fiets en OV, gelijke kansen voor kinderen, ruimte voor natuur en biodiversiteit, voorkomen van wateroverlast en voldoende ruimte om te recreëren, etc..

Voor respondenten tot 50 jaar is 'ruimte voor natuur en biodiversiteit in het buitengebied' belangrijker dan voor oudere respondenten. Voor lager opgeleiden is 'voldoende werkgelegenheid' vaker 'heel belangrijk' dan voor hoger opgeleiden (64% tegenover 39%). Duurzame energie is voor hoger opgeleiden vaker van belang: 86% (heel) belangrijk bij hoger opgeleiden tegenover 76% bij lager opgeleiden. Goede bereikbaarheid voor de auto is voor hoger opgeleiden minder vaak van belang dan voor anders opgeleiden.

² * binnen de stadsgrenzen van Zaanstad / ** als sport, cultuur, gezondheidszorg, winkels

figuur 6. Welke thema's vindt men (heel) belangrijk of (heel) onbelangrijk?

De meningen zijn wat meer verdeeld bij een viertal thema's (onderste vier in figuur 6), zoals de betekenis van de Zaan voor Zaanstad, een aantrekkelijk stadscentrum in Zaandam, goede bereikbaarheid voor auto's en ruimte voor ontmoeting en contact in de buurt.

Bij 'anders' worden enkele thema's verder toegespitst, zoals betaalbare woningen (voor jongeren, voor mensen die in Zaanstad zijn opgegroeid), voldoende parkeergelegenheid, veiligheid (op straat) vaak fietspaden, handhaving, onderhoud openbare ruimte etc..

top 3: genoeg passende woningen, schone en veilige leefomgeving en gezonde leefomgeving
Er is doorgevraagd naar welke van deze genoemde thema's men nu het meest belangrijk voor de toekomst van Zaanstad vindt. Men mocht er maximaal vijf aanvinken.

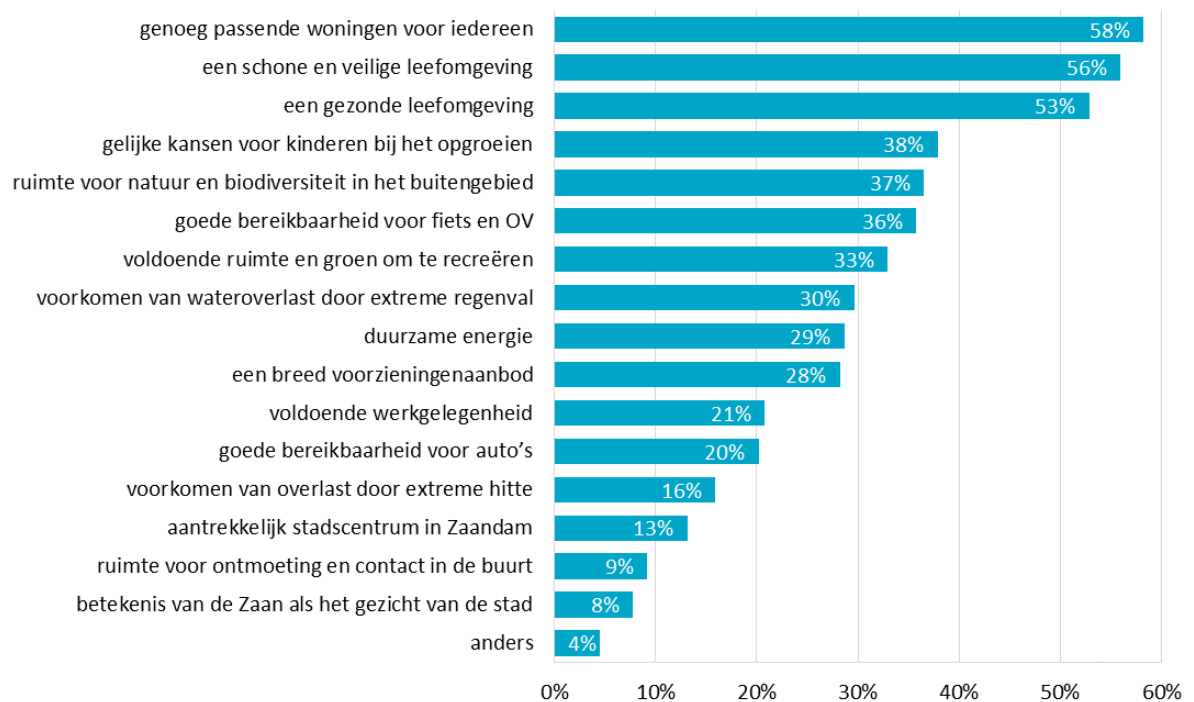
De lijst wordt aangevoerd door de volgende top drie:

- o genoeg passende woningen voor iedereen (door 58% van de respondenten genoemd);
- o een schone en veilige leefomgeving (56%) en;
- o een gezonde leefomgeving (53%).

Gelijke kansen voor kinderen (38%), ruimte voor natuur en biodiversiteit (37%) en goede bereikbaarheid voor fiets en OV (36%) volgen op gepaste afstand.

De thema's die het minst vaak zijn aangekruist zijn vrijwel dezelfde als figuur 6: de betekenis van de Zaan voor Zaanstad, een aantrekkelijk stadshart in Zaandam, goede bereikbaarheid van auto's en ruimte voor ontmoeting en contact in de buurt, voorkomen van overlast door extreme hitte. Bovengemiddeld belangrijk voor lager opgeleiden zijn genoeg passende

woningen en voldoende werkgelegenheid. Voor hoger opgeleiden is duurzame energie vaker belangrijk.

figuur 7. Belangrijkste thema's voor de toekomst van Zaanstad volgens de respondenten

dilemma's

Een aantal dilemma's die tijdens het proces van het opstellen van de Omgevingsvisie zijn komen bovendrijven is aan de respondenten voorgelegd. De dilemma's gaan over de woon-werkstad van de toekomst, evenwichtige en kansrijke wijken, klimaatverandering, het buitengebied en de stad en de energietransitie. Hoe kijken bewoners van Zaanstad er tegenaan? Men kreeg telkens een dilemma met bijbehorende toelichting en de vraag welke keuze men zou maken, met de opdracht zoveel mogelijk rekening te houden met de gevolgen ervan voor toekomstige generaties.

Men kon steeds kiezen uit vier antwoordmogelijkheden: hoe dichterbij het aan te vinken rondje bij een optie staat, hoe meer men met die optie eens is en hoe minder met de andere. Er is nadrukkelijk niet gekozen voor een neutrale optie (in het midden). Wel kon men 'weet niet/ geen antwoord' aanvinken.

Op de volgende bladzijden worden per dilemma de gemaakte keuzes in de vorm van een staafdiagram weergegeven en kort besproken. Daarna volgt een korte analyse van de toelichtingen op de gemaakte keuzes.

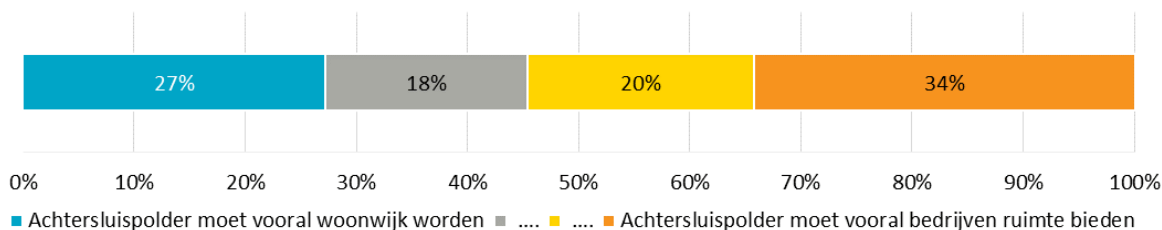
DILEMMA 1a/1b: DE WOON-WERKSTAD VAN DE TOEKOMST

Zaanstad heeft door zijn industriële verleden altijd de naam gehad van een stad waar wonen en werken nauw met elkaar verbonden zijn. Daar zijn we ook altijd trots op geweest. Maar hoe houden we wonen en werken in de toekomst goed in balans?

Het bedrijventerrein in de Achtersluispolder wordt voorbereid op de omvorming tot een gecombineerd woon-werkgebied. Welke keuze maakt u?

Dilemma 1a³

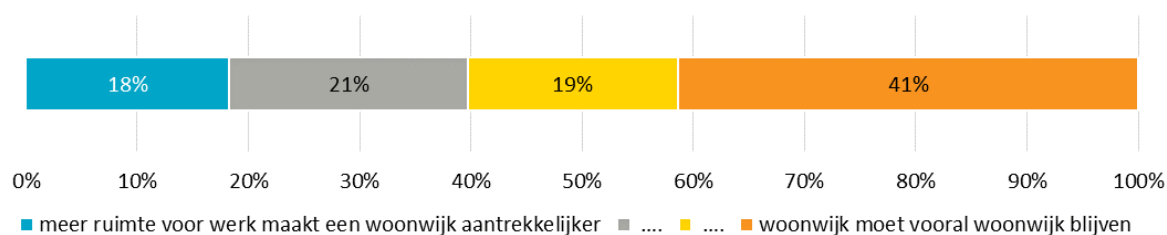
- A. *de Achtersluispolder moet vooral een woonwijk worden, met alleen bedrijven die daar bij passen*
- B. *de Achtersluispolder moet vooral ruimte bieden aan bedrijven en alleen aan woningen als dat gecombineerd kan worden met de bedrijvigheid*

Een kleine meerderheid van de respondenten vindt dat de Achtersluispolder vooral ruimte moet bieden aan bedrijven (34% / 20%). Men kiest minder voor de optie dat de Achtersluispolder vooral een woonwijk moet worden, met alleen bedrijven die erbij passen (27% / 18%). Hoger opgeleiden kiezen vaker voor de rechterkant van de schaal dan midden en lager opgeleiden.

Dilemma 1b. (als het gaat om de combinatie van wonen/werken in een (bestaande) woonwijk)?

- A. *meer ruimte en plekken voor werk maakt een woonwijk veelzijdiger en aantrekkelijker*
- B. *een woonwijk moet vooral een woonwijk blijven*

Het is duidelijk dat er een voorkeur is voor de keuze dat de woonwijk vooral een woonwijk moet blijven (41% / 19%) en minder voor een woonwijk die aantrekkelijker en veelzijdiger wordt bij meer ruimte en plekken voor werk. Hoger opgeleiden kiezen vaker voor optie A dan midden- en lager opgeleiden.

Uit toelichtingen op de gemaakte keuzen blijkt dat men vindt dat woningnood de hoofdfocus moet krijgen, dat bedrijven en industrie overlast geven en dat wonen & werken gescheiden moeten (blijven). *"Ik word gek van de vrachtwagens voor de fabriek achter ons ze mogen alleen rijden tussen 07:00 en 22:00 uur; dit gaat echter de hele dag en nacht door dus weg met die fabriek zeg ik"*. Opmerkelijk veel respondenten gaven aan dat wonen en werk anders te veel overlapt. Over het algemeen lijken degenen die vinden dat de Achtersluispolder vooral een woonwijk moet worden vaker meer negatieve reacties te geven. Dit lijkt samen te hangen met de frustratie omtrent de woningnood en overlast van industrie. Degenen die tegen dergelijke menging **zijn** zijn vooral bevreesd voor grote en vervuilende industrie in/nabij woonwijken. Men verwacht hoe dan ook overlast.

Over het algemeen lijken degenen die vinden dat de Achtersluispolder vooral een woonwijk moet worden in hun toelichting bij de gemaakte keuze vaker een negatieve reactie te geven dan degenen die juist voor de andere kant van het dilemma kiezen. Dit lijkt samen te hangen

³ Bij dilemma 1a heeft 9,5% 'weet niet/geen antwoord' ingevuld; bij dilemma 1b heeft 4,6% dit ingevuld.

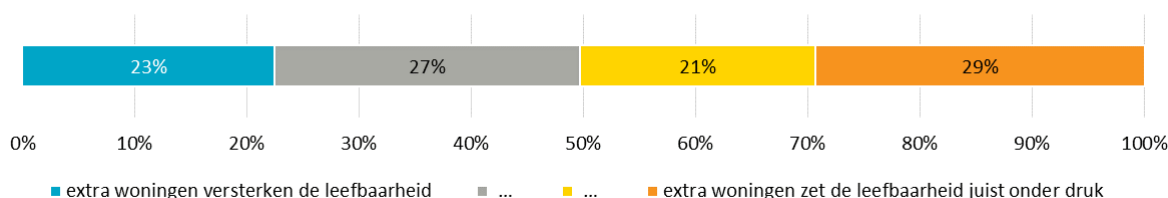
met de frustratie omtrent de woningnood en overlast van industrie. In tegenstelling tot degenen die voor menging van wonen en (passende) bedrijven zijn, waarbij vaak kleinere bedrijven als positief worden gezien, lijken degenen die tegen dergelijke menging is vooral bevreesd te zijn voor grote en vervuilende industrie in/nabij woonwijken. Men verwacht hoe dan ook overlast van dit soort bedrijven. Kleinere bedrijven worden vaak juist als positief gezien. Overall lijken mensen die vooral voor de woonwijk met passende bedrijven kiezen de voorkeur te hebben voor lokale/kleinschalige bedrijvigheid. Een kapper, bakker, klein kantoor. Vanuit die gedachte zijn de belangrijkste punten over levendigheid van het gebied geformuleerd. Alleen woonwijken of alleen bedrijvigheid is saai en onveilig. Tevens prefereert deze groep de verkorte reistijden gecombineerd met de bijgaande CO₂-reducties.

DILEMMA 2: EVENWICHTIGE EN KANSRIJKE WIJKEN

Verschillen tussen wijken zijn op zich prima maar wijken met een eenzijdig woningaanbod zijn niet wenselijk. Door extra en meer gevarieerde woningen te bouwen voorzien we in de behoefte én maken we alle wijken meer divers. In combinatie met goede voorzieningen kan iedereen daarvan profiteren. Of worden problemen groter als er in sommige wijken meer woningen bijkomen?

Wat is uw keuze bij dit dilemma⁴?

- A. extra woningen kunnen meer variatie in de wijk brengen en versterken daarmee de leefbaarheid
- B. extra woningen zet de leefbaarheid juist onder druk

Bij dit geschetste dilemma is de verdeeldheid groot te noemen: 50% van de respondenten kiest voor de kant van optie A en 50% kiest voor de kant van optie B.

De rode lijnen in de toelichtingen op de gemaakte keuzen zijn dat van degenen die optie A kozen vinden dat het niet ten koste mag gaan van de groenvoorziening. Dit is minstens zo belangrijk. Het mixen van typen woningen kan eraan bijdragen om zo verschillende inkomensklassen aan te trekken richting dezelfde wijk. *“Niet zo zeer het aantal woningen, maar meer de mix in aanbod is essentieel. Hierbij is vooral de mix tussen sociale huur en duurdere huur/koop van belang.”* Variatie in demografie is belangrijk, zowel in cultureel opzicht als naar leeftijdsgroepen. *“Variatie in een woonwijk is essentieel voor een goede en veilige samenleving. Het creëren van zogenaamde achterstandswijken is een heel slecht idee. Gemengde wijken geven mijns inziens een betere voedingsbodem voor een veilige samenleving”.*

Ruimte en woningdichtheid zijn belangrijk. Leefruimte is nodig. Variatie wordt wel onderschreven als speerpunt voor veiligheid *“Extra woningen zijn hard nodig op dit moment, maar prop je de wijken helemaal vol, dan heb je ook eerder last van overlast, veel mensen die op elkaar leven.”*

De rode lijnen in de toelichtingen op de keuze van optie B zijn de angst voor irritaties door een overvolle wijk en dat het niet ten koste van groen mag gaan. *“Extra woningen zijn natuurlijk nodig en wenselijk, maar de infrastructuur moet het aankunnen. Denk aan parkeerplaatsen, breedte van fietspaden, aantal speeltuinen, hangplekken, etc. Alleen meer woningen is niet de oplossing.”* Inwoners van Zaanstad die voor optie B kiezen vinden Zaanstad al té vol, of vinden de infrastructuur is ontoereikend. Ook hier vindt men dat het niet ten koste van het groen mag gaan. Een andere opvatting: men (achtergestelde bevolkingsgroepen) verandert toch niet, het maakt niet uit of hoger- en lager opgeleiden door elkaar wonen. *“Het ligt eraan wat voor woningen. Misschien wel eengezinswoningen die de cohesie in de wijk versterken en geen kleine huurappartementjes”.* *“Het is*

⁴ Hier heeft 8,4% van de respondenten 'weet niet / geen antwoord' ingevuld.

een illusie dat je b.v. luxe villa's kan combineren met sociale huurwoningen. Hoe graag we het ook NIET willen, we gaan graag bij gelijkgestemden wonen.”

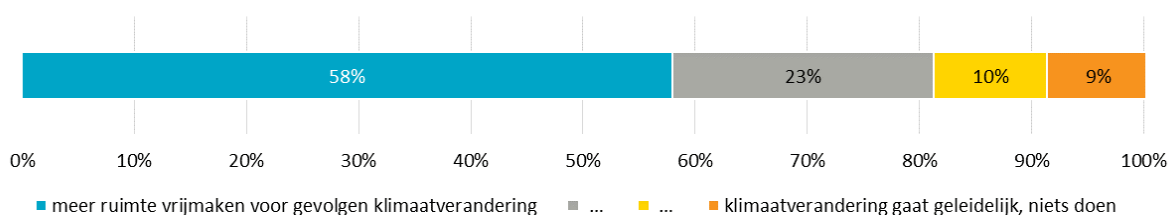
(Binnenstedelijke) groenvoorzieningen zijn voor veel bewoners essentieel. Respondenten die voor verdichting kozen, zijn zoals verwacht, meer voor het mixen van wijken om sociale cohesie te versterken/creëren wat zorgt voor een prettige leefomgeving. De tegenstanders zijn juist vrij stellig dat er simpelweg geen ruimte meer is voor nieuwe woningen en dat een hoge woningdichtheid (op elkaars lip leven) veel belangrijker is.

DILEMMA 3: KLIMAATVERANDERING

Dat het klimaat verandert is een gegeven. Dit heeft ook in ons land pijnlijke gevolgen. Denk aan de overstromingen in Limburg of aan toenemende periodes van droogte. In veel vooroorlogse buurten in Zaanstad kan bij extreme buien het water niet goed worden afgevoerd. Door de lage ligging en de ‘stenige’ omgeving ontstaan er zogenaamde ‘badkuipen’. Hierin kan te veel aan water zich ophopen. Klimaatopwarming zorgt hier ook nog voor problemen zoals enorme warmte (ook wel hittestress genoemd) omdat er te weinig bomen zijn en er te weinig groen is. Om hier wat aan te kunnen doen is meer (groene) ruimte nodig. Maar dit is er in deze buurten nauwelijks.

Wat is uw keuze bij dit dilemma⁵?

- A. *er moet nu meer ruimte vrijgemaakt worden om de gevolgen van de klimaatverandering op te vangen*
- B. *klimaatverandering gaat geleidelijk. We hoeven geen ruimte vrij te maken om de gevolgen van de klimaatverandering op te vangen*

Er is duidelijk overeenstemming bij dit dilemma over klimaatverandering, vier op de vijf respondenten vindt dat er nu meer ruimte moet worden vrijgemaakt om de negatieve gevolgen van klimaatverandering tegen te gaan of op te vangen. De overige respondenten denken dat het geleidelijk gaat en dat er geen ruimte vrijgemaakt hoeft te worden om de gevolgen van de klimaatverandering op te vangen. We zien wel dat lager opgeleiden in verhouding vaker voor keuze B gaan (32% bij lager opgeleiden t.o.v. 15% bij hoger opgeleiden).

De rode draad in de toelichting van respondenten die voor optie A kozen is dat de urgentie groot is. Alles moet wijken om maatregelen die de negatieve effecten kunnen verminderen te kunnen gaan treffen enerzijds en adaptieve maatregelen anderzijds: *“Als je nu niets doet gaan de kosten alleen maar groter worden, met veel negatieve gevolgen. De klimaatcrisis is ook een rechtvaardigheid, sociale en gezondheidscrisis”* *“Voorkomen is altijd beter dan genezen en vooral goedkoper.”* Er moet meer ruimte voor binnenstedelijk groen komen, zowel op gemeentelijk (meer groenvoorzieningen) als op particulier niveau (tegeltwippen). Inwoners zouden meer gestimuleerd moeten worden (door subsidies). Als voorbeeld dient de regentonsubsidie.

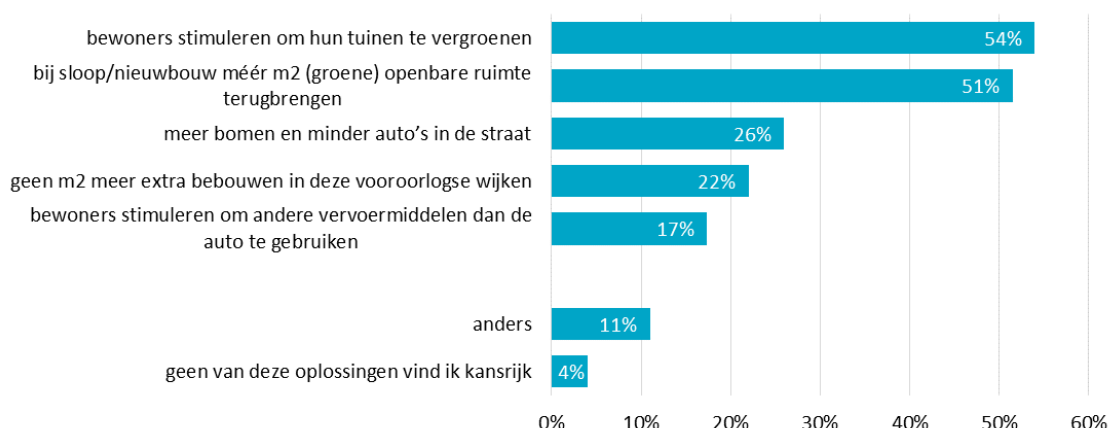
In de toelichting door de respondenten, die optie A hebben gekozen, maar niet helemaal aan de linkerkant van het rijtje staan, geeft men aan dat maatregelen nodig zijn *‘mits betaalbaar en niet ten koste van ontwikkeling/leefbaarheid’*. Er wordt minder urgentie gevoeld, maar men stelt wel vast met plannen te beginnen om daarin opportuun te zijn. Vergroenen is belangrijk, effecten die we nu al meemaken oplossen.

⁵ Hier heeft 4,9% van de respondenten ‘weet niet / geen antwoord’ ingevuld.

Dit vinden ook de respondenten die aan de rechterzijde van het dilemma staan. Er is een sterke nadruk op het vergroenen van tuinen. Klimaatverandering is niet het grootste probleem (dat is de woningnood). Daarnaast is er meer duidelijkheid nodig over de precieze gevolgen van klimaatverandering: als gemeente is er te weinig daadkracht om mondiale verandering te realiseren. *“Wateroverlast kun je aan werken maar klimaatverandering niet of nauwelijks”*. Men heeft wantrouwen jegens de wetenschap en politiek en bagatelliseert problemen en gevolgen. Een ander geluid is dat men meer vertrouwen heeft in investeren in technische innovatie dan in het vrijspelen van ruimte. Het is nou eenmaal een gevolg van de groeiende bevolking, hier kunnen we niks (meer) aan doen. *“Ik vind het overdreven met die klimaatverandering maar dat we iets moeten doen lijkt mij duidelijk maar wel geleidelijk”*

mogelijke oplossingen

Bij het zoeken naar mogelijke oplossingen komen verschillende opties naar voren. Welke van de onderstaande oplossingen dragen het meeste bij? Maximaal twee antwoorden.

figuur 8. Mogelijke oplossingen

(Ruim) de helft van de respondenten vindt dat het stimuleren van bewoners hun tuinen te vergroenen en/of dat meer m2 (groene) openbare ruimte wordt teruggebracht het meest bijdragen aan het opvangen / tegengaan van klimaatverandering. Veel minder heil ziet men in meer bomen en minder auto's (26%), geen extra m² in vooroorlogse wijken (22%) of bewoners stimuleren andere vervoersmiddelen dan de auto te gebruiken. Een handjevol respondenten ziet niets in deze oplossingen.

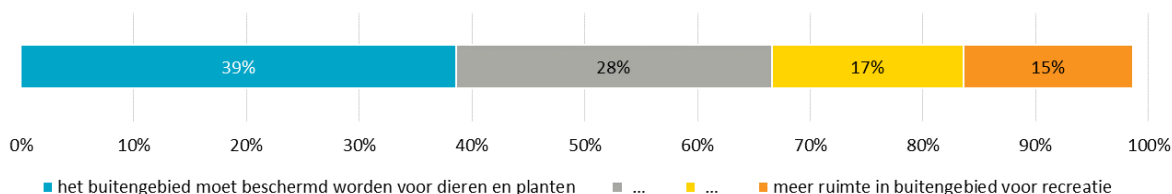
Bij de categorie 'anders' worden veel meer specifieke oplossingen (175) aangedragen, zoals: zonnepanelen aanbrengen, waterbuffers creëren, verbod op tegeltuinen invoeren, stapelen van woningen, regenwater opvangen, meer bomen, groene daken en - gevels stimuleren, aantal deelauto's vergroten en aantal laadpalen, groene parkeerplaatsen, beter OV, etc..

DILEMMA 4: HET BUITENGEBIED EN DE STAD

Het groene veenweidegebied wordt sinds jaar en dag beschouwd als een belangrijke Zaanse waarde. Een groot deel ervan is bovendien beschermd Natura2000 gebied. Naast behoud van natuur en biodiversiteit (verschillende soorten planten en dieren) liggen in het buitengebied ook andere uitdagingen, zoals het inspelen op klimaatverandering, het terugdringen van CO₂-uitstoot en stikstof en de toekomst van de agrarische sector. Door de toenemende verdichting in de stad wordt het buitengebied voor bewoners en bezoekers nog belangrijker om rust en ontspanning in de natuur te kunnen vinden.

Wat is uw keuze bij dit dilemma⁶?

- A. *het Zaanse buitengebied moet vooral beter meer beschermd worden voor dieren en planten*
 B. *er moet meer ruimte in het buitengebied komen om te kunnen recreëren omdat het steeds voller wordt in de stad*

Tweederde van de ondervraagde inwoners kiest voor de linkerkant van het dilemma over het buitengebied: dit moet vooral beter beschermd worden voor dieren en planten (biodiversiteit). Wel zien we dat 65+'ers vaker voorstander zijn van recreatie en dat respondenten tot 50 jaar juist opvallend vaker kiezen voor bescherming voor dieren en planten.

Men is bevreesd voor het verdwijnen van natuurgebied en natuurwaarden als gevolg van (toenemende) recreatie in die gebieden. Het is duidelijk dat de oorzaak van de vervuiling bij de mens ligt. Voor de toekomst vindt men natuurwaarden belangrijker dan recreatie. Er is al te veel natuur verloren. *“Als Assendelfer doet het mij pijn het dorp minder een dorp te zien worden, de polders dicht te zien slippen en het karakter kwijt te raken. Stedelijke ontwikkeling moet niet ten koste gaan van alles.” “Bij recreatie verstoort je de natura2000 gebieden. Geen betere landschapsbeheerders dan boeren. Recreatie vervuult de natuur en waar mensen komen, kunnen honden, katten, vossen en andere dieren komen die de vogels verjagen/opvreten.” “Flora en fauna worden zeldzaam in de verstedelijkte gebieden, laten we er zuinig op zijn.”*

'En-én' in plaats van 'óf-óf'. Men wil de natuur behouden én er kunnen verblijven. Versterk de natuur om zo toch recreatie mogelijk te kunnen maken. Men maakt zich zorgen over hoe de mens omgaat met de natuur. *“Allebei is belangrijk, wij hebben het groen ook nodig om bij te komen, maar de dieren en planten zijn nog belangrijker. Maak het gebied nog groter, zodat beiden aan bod komen”. “Boeren zijn de beste beheerders van het buitengebied. Samen met hen kan de gemeente stappen om een toekomstbestendig buitengebied te garanderen. Agrarische natuur is immers ook natuur!”*

Eenderde van de inwoners (32%) vindt juist dat er meer ruimte in het buitengebied moet komen om te kunnen recreëren. Beide opties vindt men belangrijk, zoek naar een middenweg. Men is optimistischer gestemd over het zoeken van de juiste balans, bijv. kleinschalige recreatieve voorzieningen als fietspaden en wandelroutes. *“De waarde van het buitengebied is ontegenzeggelijk groot. Toch is dit gebied vrijwel uitsluitend te beleven vanaf de weg, dus voor automobilisten en fietsers en vanaf het water. Door wandelroutes te creëren neemt de belevingswaarde toe en zal de recreatiedruk niet overdreven groot worden.”*

“Mensen kunnen het beter volhouden in een drukke stad als ze daarnaast gebruik kunnen maken van het groen in hun omgeving. Hierbij natuurlijk wel rekening houdend met de natuur.”

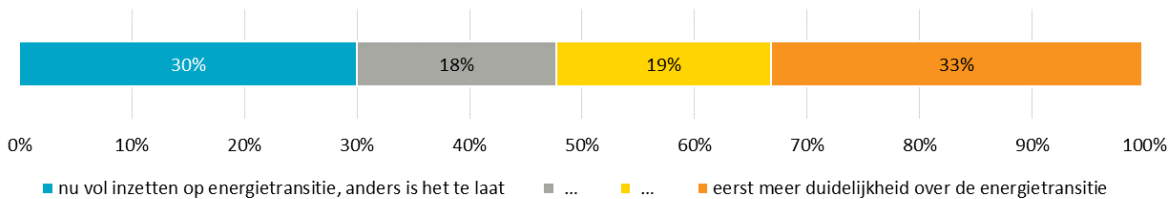
DILEMMA 5: ENERGIETRANSITIE

Zaanstad wil graag tussen 2030 en 2040 klimaatneutraal zijn. Nieuwe woningen worden 'van het gas af' gebouwd. Tegelijk neemt het aantal huishoudens toe, die met elkaar meer energie gaan verbruiken. De industrie voorspelt in 2050 30% meer energie nodig te hebben. Het huidige energienet is nu al overbelast. Warmte en waterstof komen als nieuwe energiebronnen in beeld. De druk op de ruimte neemt toe als de stad moet worden ingericht op deze meer zelfvoorzienende energieopwekking. Het hiervoor benodigde netwerk moet nog ontwikkeld worden. We weten nu nog niet precies wat dat aan ruimte gaat vragen.

⁶ Hier heeft 4,3% van de respondenten 'weet niet / geen antwoord' ingevuld.

Wat is uw keuze bij dit dilemma⁷?

- A. nu vol inzetten op energietransitie, anders is het te laat. We nemen daarbij het risico dat we maatregelen later weer moeten aanpassen
- B. eerst meer duidelijkheid over de energietransitie, voordat we maatregelen nemen, omdat die mogelijk later toch weer anders blijken te moeten

Bij de helft van de respondenten is het volle koers vooruit, de andere helft is meer afwachtend. Tegen de helft (48%) van de respondenten vindt dat er nu vol moet worden ingezet op de energietransitie, ook al moeten maatregelen weer worden aangepast. Ook hier zien we een groot verschil tussen lager opgeleiden, hiervan kiest 68% voor optie B, en van de hoger opgeleiden kiest 45% optie B.

“Als we gaan wachten op meer duidelijkheid gebeurt er voorlopig niets. Een belangrijke stap is om mensen duidelijk te maken dat we zuiniger moeten omgaan met water, stroom en gas.” Men beseft dat men er vroeg of laat aan moet geloven. Laten we dan nu maar beginnen. *“Dit is een kans om voorop te lopen. Afwachten maakt de kans groot dat je de boot mist en als niemand het voortouw neemt zit iedereen op elkaar te wachten en wordt het een kip/ei verhaal.”* Er is een mooie kans om vooraan te lopen en ervaring op te doen, er is al lang genoeg gewacht (we zijn al te laat). De ambitie is zo snel mogelijk te beginnen. Wel, net als in alle andere groepen, door weloverwogen beslissingen te nemen. Niet te snel, maar ook niet afwachtend.

Iets meer dan de helft (52%) vindt dat er eerst meer duidelijkheid over de energietransitie moet zijn voordat we maatregelen nemen, omdat deze mogelijk later toch weer anders blijken te moeten.

Goede keuzes maken, geen onnodige investeringen doen. *“Een beproefde methode kan op meer draagvlak rekenen.”* *“Complex vraagstuk; er is zeker haast. Maar we moeten wel ook goed nadenken hoe dit aan te pakken. Zelf ben ik geen voorstander van dure warmtepompinstallaties. Ze maken bovendien geluid. Je zou ook daken met mos kunnen beplanten. Dat soort mogelijkheden.”* De biomassacentrale is meerdere keren aangehaald als voorbeeld van een overhaaste beslissing. Er wordt veel meegedacht over mogelijke oplossingen (ombouwen gasnetwerk, waterstof, uitrol elektriciteitsnet). Men denkt mee over de mogelijke oplossingen maar met een conservatievere houding. Een ander overheersend thema is dat de biomassacentrale continu als voorbeeld wordt aangehaald voor slechte/overhaaste beslissingen.

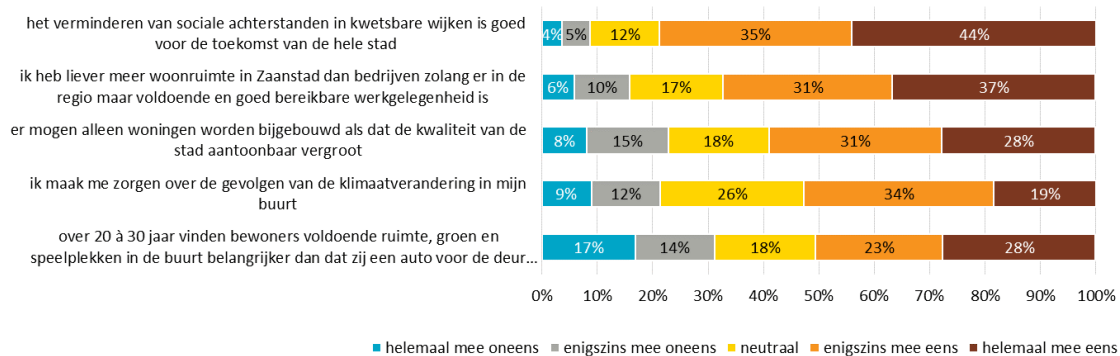
“Het is wel duidelijk, dat je eerst moet nadenken alvorens hard van stapel te lopen. Iedereen zonnepanelen, terwijl het netwerk het niet eens aankan. Nu moet iedereen aan de warmtepomp, terwijl er niet voldoende materiaal en menskracht voor is om dit mogelijk te maken. Elektrische auto's terwijl het netwerk al overbelast is. Hou toch eens op met deze onzin!”

⁷ Hier heeft 5,3% van de respondenten 'weet niet / geen antwoord' ingevuld.

vijf stellingen over de toekomst van Zaanstad

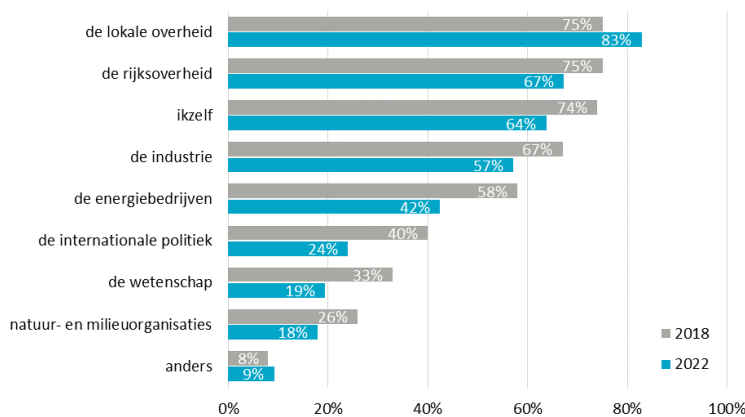
Vervolgens is een aantal stellingen over de toekomst van Zaanstad aan de respondenten voorgelegd. In hoeverre is men het eens of oneens met de volgende stellingen?

figuur 9. Stellingen

Het merendeel (79%) van de respondenten is het eens met de stelling: 'het verminderen van sociale achterstanden in kwetsbare wijken goed is voor de toekomst van de hele stad'. Een wat kleiner maar nog steeds groter deel (68%) heeft liever 'meer woonruimte dan bedrijven'. Daarnaast is een groot deel (59%) het ook eens met de stelling dat er alleen woningen bijgebouwd mogen worden als het de kwaliteit van de stad vergroot. De meningen zijn meer verdeeld bij de laatste twee stellingen: over zorgen over klimaatverandering en over voldoende ruimte, groen en speelplekken in plaats van voor de auto.

wie is verantwoordelijk voor verduurzaming?

Net als in 2018 is in dit onderzoek de vraag gesteld wie men het meest verantwoordelijk vindt voor verduurzaming. Men kon meer dan één antwoord geven. Het meest opvallende verschil is dan anno 2022 de verantwoordelijke rol van de lokale overheid in de ogen van de respondenten (83% in 2022 tegen 75% in 2018) groter is. Bij alle andere 'actoren' is er juist een afname te zien.

figuur 10. Verantwoordelijk voor verduurzaming?

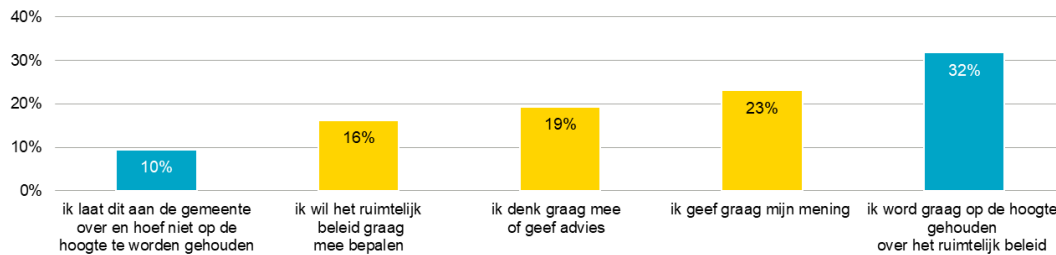
Bij de categorie 'anders' (158x) wordt vrijwel overal genoemd dat deze opgaven voor iedereen geldt. In verschillende bewoordingen weliswaar, maar ze wijzen allemaal, dezelfde kant uit: inwoners van Zaanstad, iedereen, elke bewoner, werkende of bezoeker van deze stad, samenwerking is noodzakelijk, we zijn met z'n allen verantwoordelijk, dus ik ook.

hoe wordt men het liefst op de hoogte gehouden?

Van de 65+ers blijft de helft graag (alleen) op de hoogte van de Omgevingsvisie, dit geldt ook voor lager opgeleiden (58%). Respondenten tot 50 jaar geven liever hun mening (26%), denken graag mee of geven advies (23%) of bepalen mee (20%), dit geldt ook voor hoger opgeleiden (resp. 22%, 22% en 16%).

meedoen met totstandkoming ruimtelijk beleid?

Bijna zes op de tien inwoners willen op de een of andere manier betrokken zijn bij het ruimtelijk beleid (mening geven, meedenken of adviseren, meebepalen). Een derde van deze groep vindt het voldoende als zij op de hoogte worden gehouden van het ruimtelijk beleid en 10% laat dit aan de gemeente over.

figuur 11. (Hoe) wil men meedoen?

wat is het meest veranderd in Zaanstad in 2040?

Aan het einde van de vragenlijst is de volgende vraag: "Stelt u zich voor dat het 2040 is. Wat is dan het meest veranderd in Zaanstad?".

Bij de beantwoording van deze stelling doet zich een opvallende tweedeling voor. Enerzijds zijn er relatief veel deelnemers die hun wensen uiten over hoe de gemeente er in 2040 uit moet zien met minder auto's, een duurzame stad, veel groen, etc. Anderzijds heerst bij veel deelnemers angst in de vorm van onbereikbaarheid/onbetaalbaarheid, een sterk wantrouwen jegens de competenties van de (lokale) overheid, en een overall negatieve inschatting van de toekomst. Bij de laatste groep lijken veel antwoorden te berusten in huidige relevante processen die spelen, zoals de krapte op de huizenmarkt, het uitblijven van een tweede ontsluiting Westerwatering, torenhoge energieprijzen en een dalende koopkracht. Verder heerst een sterk gevoel dat de identiteit van de Zaanse regio onder druk zal komen te staan, met name door opslokking van de stad Zaandam richting de kleinere dorpskernen.

Veel voorkomende thema's/antwoorden:

- Een autoluwe stad wat rust schept. Naast maatregelen om de auto te weren worden ook voorstellen gedaan de auto uit het zicht te krijgen, veelal door ondergrondse parkeerplaatsen en een ondergrondse doortrekking A8-A9.
- Daarop aansluitend pleit men voor het stimuleren van andere middelen van vervoer. OV en fietsverbindingen.
- Veel van de door autowegen/parkeerplaatsen opgeslokte ruimte is nu (in 2040) herbestemd tot groen en speelplaatsen. "Prettig wonen"
- Meer woningen en betaalbare woningen (focus ligt op starters).
- Een duurzamere stad, klimaatneutraal bouwen, duurzame energievoorzieningen. Dat alles leidt ook tot een schonere stad, luchtvervuiling oplossen wordt veelal genoemd. Tevens wordt gepleit om de oude/zware industrie uit de stad te halen.
- Zaandam valt straks onder de agglomeratie Amsterdam.
- Angst voor verloedering van Zaanstad en identiteitsverlies door het volbouwen van de omgeving (met grote woon/werktorens).
- Diversiteit van de bevolkingssamenstelling groeit.
- Groen verdwijnt als gevolg van expansie van de stad.

quotes

“Alle lagen van de bevolking wonen prettiger, milieubewust en duurzaam in Zaanstad. Er is ruimte gekomen voor meer groen binnen de stadsgrenzen doordat er een duurzame bouwvisie is ontwikkeld”

“Andere infrastructuur dan op auto's gericht. Niet alleen inzetten op standaard OV (trein, bus) Maar ook op terugdringen van alleenreizigers in de auto. Snellere fietsverbinding met Amsterdam. Dus niet meer eindeloos veel tijd kwijt zijn aan een pont. Dat maakt fietsen, e-scooters logischer”

“Dan is het Amsterdam-Noord, onderdeel van de metropool Amsterdam met slechts 15-20 minuten reistijd tot het hart van Amsterdam. Oude fabrieken zijn omgebouwd tot mooie historische woon-eenheden. De industrie mag niet langer ongestoord de lucht, het water en het milieu belasten met uitstoot, lawaai, afval of ander overlast. Er is een kostprijs voor elke vorm van verontreiniging/overlast en die wordt ingeprijsd en vergoed. Er is veel aandacht voor de jonge generatie. De gemeente geeft subsidie aan verschillende sport- of cultuurclubs. Alle kinderen van Zaanstad mogen gratis lid zijn van één van deze gesubsidieerde clubs: part-of-the-deal. Scholen en andere openbare gebouwen zijn voorzien van (evt. tweedehands) zonnepanelen. Die zijn heel snel terugverdiend. Elke wijk heeft een wijksteunpunt. Bewoners vinden er de wijkmanager, sociaal wijkteam, wijkagent en er is wat ruimte voor gemeentelijke hulpverleners. Daarmee zit de gemeente midden-tussen-de mensen. Kan door preventieve maatregelen en vroegtijdig ingrijpen veel problemen voorkomen en zorgt ervoor dat de lokale overheid bijdraagt aan een goede, veilige, gezonde en schone woonomgeving.”

“Ben bang dat er gigantische parkeerproblemen zijn, want je krijgt mensen niet uit de auto. En bij de gezinnen heeft pa en ma een auto en de kinderen veelal ook. Het openbaar vervoer moet veel beter. In een dorp als Westzaan bijvoorbeeld rijdt geeneens een bus. Daar moet je dus wel een auto hebben. Tevens zullen we erachter komen dat het plaatsen van zonnepanelen, windmolens etc. veel vervuiler is dan we denken als je de gehele productie en het verwijderen/afvoeren van de zonnepanelen en windmolens meerekent. Probleem wat wij hebben dat zijn wij zelf. Er zijn teveel mensen en we willen teveel.”

“Dan hebben we een stad met hoogbouw, agressie, autorijden alleen voor de rijkste mensen. Winkels verdwenen. Groot contrast tussen de dure dorpen (waar alleen rijke mensen kunnen wonen) en de stad waar het onleefbaar is door herrie, drukte en geen groen.”

“Energietransitie heeft een sprong gemaakt, ook een uitstekend en betaalbaar OV waardoor er minder mensen een auto voor de deur hebben. De stad is groener en minder stankoverlast en lawaai van fabrieken. Meer ruimte voor ontmoeting. En de hoop dat er minder ongelijkheid is wat betreft inkomen en positie tussen bewoners van Zaanstad.”

“Zaanstad is een groene gemeenschap waar mensen fijn samenwonen. Dat is vooral doordat alle inwoners zich mede verantwoordelijk voelen voor hun stad. Ze zijn betrokken en dragen bij.”

Bijlage 1 Inhoud vragenlijst

De onderstaande vragen zijn voorgelegd:

- Wist u dat de gemeente Zaanstad werkt aan de omgevingsvisie?
- Welke thema's vindt u het belangrijk of onbelangrijk voor de toekomst van Zaanstad?
- Wat is uw keuze bij de onderstaande dilemma's? U kunt uw keuze toelichten.

dilemma 1a	de Achtersluispolder moet vooral ruimte bieden aan bedrijven en alleen aan woningen als dat gecombineerd kan worden met	de Achtersluispolder moet vooral een woonwijk worden, met alleen bedrijven die daar bij passen
dilemma 1b	meer ruimte en plekken voor werk maakt een woonwijk veelzijdiger en aantrekkelijker	een woonwijk moet vooral een woonwijk blijven
dilemma 2	extra woningen kunnen meer variatie in de wijk brengen en versterken daarmee de leefbaarheid	extra woningen bouwen zet de leefbaarheid daar juist onder druk
dilemma 3	klimaatverandering gaat geleidelijk. We hoeven geen ruimte vrij te maken om de gevolgen van de klimaatverandering op te vangen	er moet nu meer ruimte vrijgemaakt worden om de gevolgen van de klimaatverandering op te vangen
dilemma 4	het Zaanse buitengebied moet vooral beter meer beschermd worden voor dieren en planten	er moet meer ruimte in het buitengebied komen om te kunnen recreëren omdat het steeds voller wordt in de stad
dilemma 5	nu vol inzetten op energietransitie, anders is het te laat. We nemen daarbij het risico dat we maatregelen later weer	eerst meer duidelijkheid over de energietransitie, voordat we maatregelen nemen, omdat die mogelijk later toch

- Stellingen (helemaal mee oneens – helemaal mee eens):
  - over 20 à 30 jaar vinden bewoners voldoende ruimte, groen en speelplekken in de buurt belangrijker dan dat zij een auto voor de deur kunnen parkeren
  - ik maak me zorgen over de gevolgen van de klimaatverandering in mijn buurt
  - er mogen alleen woningen worden bijgebouwd als dat de kwaliteit van de stad aantoonbaar vergroot
  - ik heb liever meer woonruimte in Zaanstad dan bedrijven zolang er in de regio maar voldoende en goed bereikbare werkgelegenheid is
  - het verminderen van sociale achterstanden in kwetsbare wijken is goed voor de toekomst van de hele stad.
- Wie vindt u verantwoordelijk voor de verduurzaming van Zaanstad?
- Welke van de onderstaande uitspraken is voor u het meest van toepassing?
  - ik word graag op de hoogte gehouden over het ruimtelijk beleid
  - ik wil het ruimtelijk beleid graag mee bepalen
  - ik denk graag mee of geef advies
  - ik geef graag mijn mening
  - ik laat dit aan de gemeente over en hoef niet op de hoogte te worden gehouden.
- Stelt u zich voor dat het nu 2040 is. Wat is dan het meest veranderd in Zaanstad? (open vraag)

BIJLAGE II Toelichting weging

Respondenten van het Zaanpanel en - zo blijkt - ook de respondenten op de enquête via de oproep op social media vormen geen goede afspiegeling van de populatie. De belangrijkste oorzaak is het optreden van non-respons. Belangrijkste reden: leden van het Zaanpanel en de overige online-respondenten hebben een grotere betrokkenheid om mee te doen aan een enquête. Men denkt graag mee. Het is niet verantwoord om zonder verdere correcties conclusies te trekken uit de verzamelde gegevens.

Om toch enigszins tegemoet te komen aan een meer representatiever beeld van de resultaten wordt gewogen voor de kenmerken leeftijd en geslacht. Met de weging wordt aan elke respondent van het onderzoek een gewicht toegekend. Personen in groepen die ondervertegenwoordigd zijn in het onderzoek, krijgen een gewicht groter dan 1. En personen in oververtegenwoordigde groepen krijgen een gewicht kleiner dan 1⁸. De weegfactoren (gewichten) worden berekend door de verhouding te berekenen van de procentuele verdeling van het aantal inwoners (18 – 80 jaar) naar leeftijd en geslacht en die van de groep respondenten. Er is dan bereikt dat de groep respondenten representatief is geworden met betrekking tot zowel leeftijd als geslacht.

---

⁸ Opmerking: bij een weegfactor > 2 wordt afgerond naar 2 , bij een weegfactor < 0,5 wordt afgerond naar 0,5.